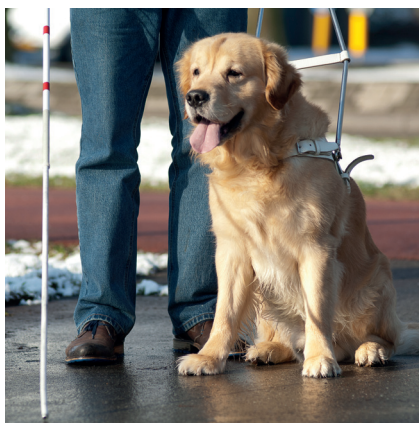

Diskriminace v ČR: oběť diskriminace a její překážky v přístupu ke spravedlnosti / Shrnutí

Jak často se obyvatelé České republiky potýkají s diskriminací, v jakých oblastech a z jakých důvodů k ní nejčastěji dochází? Kam se obracejí pro pomoc a co všechno jim brání v přístupu ke spravedlnosti? Jak o stížnostech na diskriminaci doposud rozhodovaly soudy a správní orgány? Co je třeba zlepšit, aby se lidé mohli lépe domoci svých zaručených práv? I na tyto otázky hledal odpověď výzkum veřejné ochránkyně práv v rámci projektu Společně k dobré správě.

Ochránkyně se zaměřila na prozkoumání tří oblastí:

- pohled veřejnosti (metoda: dotazníkové šetření na reprezentativním vzorku české populace a hloubkové rozhovory s lidmi z různých znevýhodněných skupin),
- pohled aktérů na poli rovného zacházení (metoda: dotazníkové šetření mezi soudci okresních a krajských soudů, vedoucími inspekčních a správních orgánů, a neziskovými organizacemi),
- monitoring soudních rozhodnutí a činnosti správních orgánů.

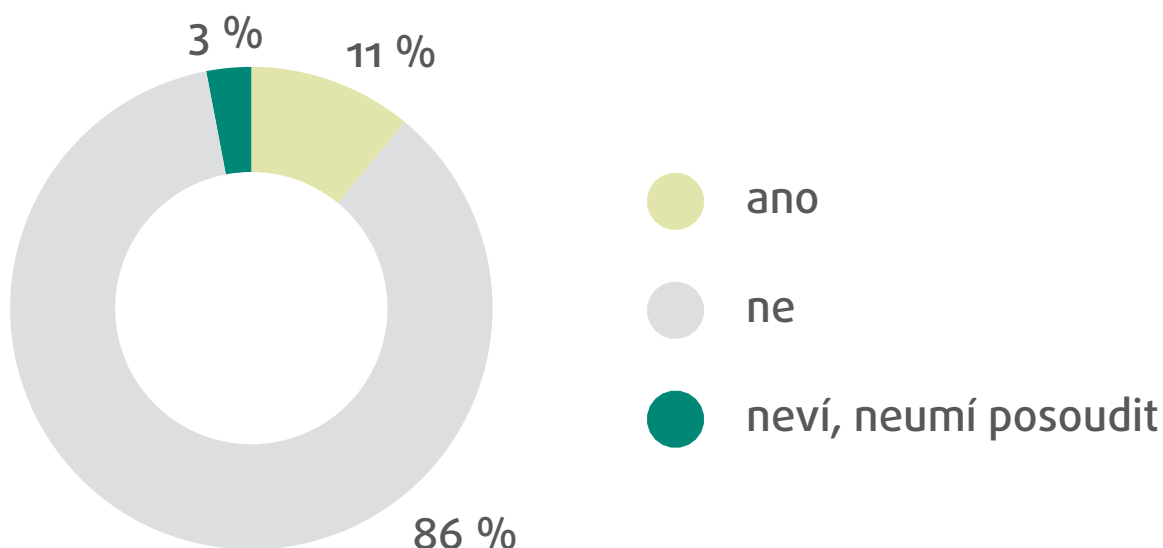
1) Zkušenosti lidí: diskriminační zážitky jsou časté, oběti ale nevěří, že jim někdo pomůže

Diskriminaci nebo obtěžování vůči své osobě pocítilo v průběhu uplynulých pěti let **až 11 % dotázaných** obyvatel České republiky starších 18 let. Ukázalo to reprezentativní dotazníkové šetření na vzorku 2 079 respondentů. To by znamenalo, že ročně se v České republice s diskriminací potýká **několik desítek tisíc lidí**. Lidé se nejvíce cítí diskriminováni **při hledání placené práce** (66 % respondentů, jež uvedlo osobní zkušenost s diskriminací) nebo výkonu práce (38 %), a to zejména **z důvodu vysokého věku** (62 %) a pohlaví (24 %).

Graf č. 1: Osobní zkušenost s diskriminací nebo obtěžováním

Znění otázky: „Cítil/a jste se Vy osobně během posledních pěti let, tj. od počátku roku 2010, v České republice diskriminován/a nebo obtěžován/a?“ (Pokud v ČR žijete kratší dobu než 5 let, tak za tuto dobu)

Zdroj: Reprezentativní výzkum agentury Focus na dospělé populaci ČR, červenec – srpen 2014

Drtivá většina respondentů již měla osobní zkušenost s diskriminací, **rezignovala a nikde si nestěžovala**; zhruba pouhá desetina dotázaných se rozhodla situaci řešit a oznámit ji úřadům nebo organizacím. To souvisí i s tím, že až tři čtvrtiny obyvatel ČR považují možnosti oběti diskriminace domoci se svých práv jako obtížné. Hlavní bariérou je **nedůvěra**, že by příslušné instituce mohly případ vyřešit. Respondenty odrazuje také **nedostatek důkazů a informací**. O tom, že lidé nevědí, kam se obracet se stížnostmi na diskriminaci, svědčí i fakt, že téměř dvě třetiny dotázaných by se obrátily na policii. Na dotazníkové šetření navázaly hloubkové rozhovory s oběťmi diskriminace, ze kterých vyplývá, že lidem brání i stud, nedůvěra ve vlastní schopnosti či strach z odvety.

”

„Ta diskriminace? Na psychiku je to záprah, chvílema člověk si myslí, že je bezcennej.“

(muž, 59 let, SŠ vzdělání, diskriminace na základě věku)

“

/01/

Část obyvatel naší země má pocit, že není právoplatnou a plnohodnotnou součástí společnosti a domnívá se, že ani nemá cenu o to usilovat.

2) Pohled soudců, inspektorů a pracovníků neziskových organizací: lidé nemají dostatek informací a bojí se následků sporu

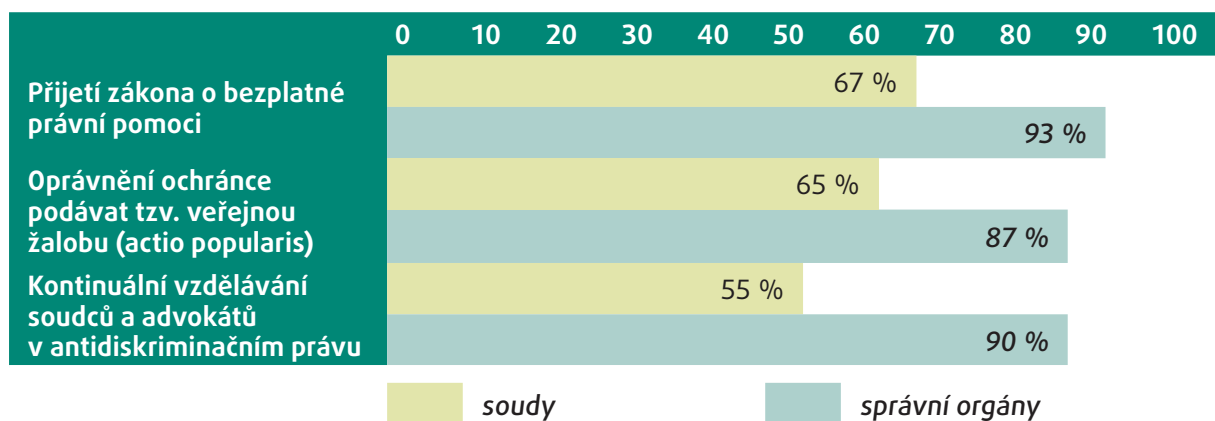
”

„Abych vám pravdu řekla, já na soudy, na nějaký poplatky, já na to nemám. Na nějakého advokáta, proti téhle smečce se bez advokáta neobejdu, na to taky nemám. A nejsem natolik zdravá, abych jezdila někam k soudu.“
(žena, 79 let, SŠ vzdělání, diskriminace na základě věku)

“

Dle soudců (celkem 67), inspektorů (30) a zástupců (19) neziskových organizací jsou neoznamováním diskriminace ohroženi především **senioři, zaměstnanci** (zejména u velkých soukromých firem), **osoby s nízkým vzděláním a příslušníci různých menšin**. Příčinou je jednak **nedostatek informací** (lidé často nevědí, zda dané jednání skutečně naplňuje znaky diskriminace, ani to, jak se lze bránit, na koho se lze obrátit, jak si zaopatřit důkaz, čeho se lze domoci), ale i **strach ze zveřejnění případu** a jeho následků, stejně jako **obava z úřadů a soudů** a ze soudního řízení a jeho výsledku. Pomohla by lepší osvěta, přijetí zákona o bezplatné právní pomoci, oprávnění veřejného ochránce práv podávat tzv. veřejnou žalobu (actio popularis) a kontinuální vzdělávání soudců a advokátů.

Graf č. 2: Která opatření by mohla přispět k odstranění nebo zmírnění bariér v přístupu obětí k právní ochraně před diskriminací? Odpovědi soudů a správních orgánů.

3) Monitoring soudních rozhodnutí a činnosti správních orgánů: úspěch antidiskriminačních žalob je zanedbatelný, nízké pokuty udělené úřady nemají odstrašující účinek

a) Soudy

Žalob, v nichž lidé namítají diskriminaci, je velmi málo. **Veřejná ochránkyně práv obdržela 56 rozhodnutí soudů první instance v diskriminačních sporech za léta 2004–2014.** Většinu z nich poskytly soudy a Ministerstvo spravedlnosti, zbývající znala ochránkyně z vlastní činnosti. Od účinnosti antidiskriminačního zákona (tj., od 1. září 2009) bylo podáno v průměru 6 žalob s námitkou diskriminace ročně (reálné číslo bude o něco vyšší – ochránkyně pravděpodobně neobdržela všechna soudní rozhodnutí, protože evidence Ministerstva spravedlnosti není úplná).

Úspěšnost žalob potenciálních obětí diskriminace není zatím příliš vysoká. Z **22** žalob, ve kterých žalobce požadoval náhradu nemajetkové újmy v penězích, **vyhověl soud pouze v jednom případě**, a přiznal náhradu nemajetkové újmy ve výši 51 000 Kč (€ 1 889). Šance, že bude domnělé oběti diskriminace přiznána náhrada nemajetkové újmy v penězích, je výrazně nižší, než že bude muset zaplatit náhradu nákladů řízení protistrany. Zatímco k přiznání náhrady nemajetkové újmy došlo v jednom případě (z 22), **v 15 případech z 56 soud rozhodl o povinnosti žalobce hradit náklady protistrany.**

Tabulka: Přehled zjištění

Počet rozhodnutí o namítané diskriminaci	
Počet rozhodnutí v I. stupni	56
Vyhověno námitce diskriminace (počet)	1
Náklady řízení (náhrada nákladů protistrany)	
Počet přiznaných náhrad nákladů protistrany	15 (z 56)
Průměrná výše přiznané náhrady nákladů protistrany	36 794 Kč (€ 1 363)
Náhrada nemajetkové újmy v penězích	
Počet přiznaných náhrad nemajetkové újmy v penězích	1 (z 22)
Průměrná výše přiznané náhrady nemajetkové újmy	51 000 Kč (€ 1 889)
Nejvíce zastoupené diskriminační důvody (dle antidiskriminačního zákona)	
Věk	9
Pohlaví	7
Nejvíce zastoupené oblasti (dle antidiskriminačního zákona)	
Pracovní poměr	41
Bydlení	3
Vzdělávání	3

b) Správní orgány

Na správní orgány se s námitkou diskriminace obraceli lidé častěji než na soudy. V letech 2010–2014 **Státní úřad inspekce práce** obdržel ročně průměrně **317** podnětů týkajících se možného porušení zásady rovného zacházení na pracovišti, **Česká obchodní inspekce** obdržela ročně v průměru **74** podnětů na diskriminaci spotřebitele a v případech **České školní inspekce** se porušení zásady rovného přístupu ke vzdělávání týkalo průměrně **15** stížností ročně.

Ve zkoumaném období Státní úřad inspekce práce pokutoval nerovné zacházení v **80** případech. Česká obchodní inspekce zjistila diskriminaci spotřebitele v **86** případech. Česká školní inspekce zjistila, že **28 bodů různých stížností** na porušení rovného zacházení bylo důvodných.

”

„To bych si musela stěžovat každý týden. Už jsem se s tím naučila žít. Že jsou situace, které zažívám jenom proto, že jsem Romka. A kdybych Romka nebyla, tak ty situace nezažívám. Takže člověk, když je Rom, se s tím musí naučit žít.“
(žena, 42 let, VŠ vzdělání, diskriminace na základě etnicity)

“

”

„V podstatě jsem se musela podřít. Není to člověku příjemné, ale protože se mi to stává celý život, tak si na to člověk zvykne. A musím s tím počítat i do budoucna.“
(žena, 46 let, SŠ vzdělání, diskriminace na základě pohlaví)

“

Ve zkoumaném období správní orgány zejména postihovaly takové diskriminační jednání, které bylo **dobře podloženo písemnými důkazy** (diskriminační pracovní inzeráty) či **osobním svědectvím** (inspektoři realizující kontrolní nákup či poptávku služeb). **Průměr udělených pokut za diskriminační pracovní inzerci dosahoval částky 23 850 Kč (€ 883)**. Průměrná pokuta udělená ČOI za dvojí ceny pro tuzemce a cizince dosahovala částky 43 750 Kč (€ 1 620).

Správním orgánům se však nedaří postihovat diskriminaci, o níž **existuje jen omezené množství důkazů**. Rovněž nízké pokuty nemají na diskriminující subjekty **odstrašující** účinek. S některými případy se tak správní orgány potýkají opakovaně.

4) Co je třeba změnit, aby se lidé mohli lépe domoci svých zaručených práv?

Ochránkyně navrhuje **15 klíčových opatření**. Patří k nim například tato:

- Vytvořit cílené informační kampaně zaměřené na zlepšení informovanosti znevýhodněných skupin.
- Vzdělávat kontinuálně soudce, advokáty, inspektory, úředníky, učitele, sociální pracovníky, policisty, zdravotnický personál a další skupiny.
- Realizovat osvětové kampaně pro veřejnost s cílem zmírnit předsudky a stereotypy a vysvětlit, proč je diskriminace nepřijatelná.
- Přiznávat v soudním řízení obětem diskriminace náhradu újmy v penězích.
- Zajistit bezplatnou právní pomoc obětem diskriminace a zavést evidenci advokátů specializujících se na antidiskriminační právo.
- Zakotvit do právního řádu žalobu ve veřejném zájmu (*actio popularis*) v diskriminačních věcech.
- Zajistit, aby problematika rovného zacházení a ochrana před diskriminací byla pravidelnou součástí plánů kontrol správních orgánů.
- Ukládat za porušení zákazu diskriminace sankce, které jsou účinné, přiměřené a odrazující, a informovat o nich přiměřeným způsobem veřejnost.

”

„Když si budou stěžovat, tak život pro ně bude ještě horší a nikdo se tím zabývat nebude. Prostě každý ukáže – a jé, Cikáni jsou zase diskriminováni.“
(žena, 40 let, ZŠ vzdělání, diskriminace na základě etnicity)

“

Závěrečná práva z výzkumu je dostupná na www.ochrance.cz a www.spolecne.ochrance.cz.

© Kancelář veřejného ochránce práv, 2015

Kancelář veřejného ochránce práv

Údolní 39, 602 00 Brno

informační linka: +420 542 542 888

fax: +420 542 542 112

e-mail: podatelna@ochrance.cz

<https://twitter.com/ochranceprav>

www.facebook.com/verejny.ochrance.prav

www.ochrance.cz

www.spolecne.ochrance.cz

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

OPERAČNÍ PROGRAM
LIDSKÉ ZDROJE
A ZAMĚSTNANOST

PODPORUJEME
VAŠI BUDOUCNOST
www.esfcr.cz